

מיר

(Mir)

עיירה בבילורוסיה. בין שתי מלחמות-העולם היתה בשלטון פולין, בפלך נובוגרודוק (Wojewodztwo Nowogrodzkie). יהודים ישבו בה למן המאה ה-17. ב-1815 נוסדה בה ישיבה, והיא היתה לאחת הישיבות הנודעות ביותר. ערב מלחמת-העולם השנייה ישבו בה כ-2,500 יהודים – כמחצית תושבי העיירה. בספטמבר 1939 נכבשה בידי הצבא האדום וסופחה לברית-המועצות. הישיבה, ובה כ-500 תלמידים, עברה לזילנה, משם עברו רוב תלמידיה לשנגהי ומשם לארצות-הברית וישראל.

ב-26 ביוני 1941, ארבעה ימים אחרי פלישתם לברית-המועצות, נכנסו הגרמנים למ'. כעבור שבועיים הוצאו 19 בחורים יהודיים 'קומוניסטים' להורג. ב-9 בנובמבר 1941 ערכו הגרמנים אקציה והוציאו להורג 1,500 יהודים, ביניהם רוב חברי היודנרט. לאחר האקציה הוקם גטו ובו חיו כ-850 יהודים עם יודנרט חדש. בגטו התארגנה מחתרת, בראשות שלמה חרחס וברל רזניק, חברי ה'שומר הצעיר', ובה כ-80 חברים. המחתרת שאפה לקיים הגנה יהודית בגטו כאשר יתחילו הגרמנים באקציה חדשה. חברי המחתרת רכשו נשק, הכינו ברזלים, מוטות וגרזינים והבנות שעבדו בז'נדרמריה הגרמנית הביאו כדורים.

הפגישה המקרית בין חרחס ורזניק ובין שמואל רופאיזן (אוסוואלד), מכרם מהריכוז החלוצי בזילנה, היתה גורלית ליהודי הגטו. אוסוואלד, שמונה לעוזר ומתורגמן למפקד האזורי של המשטרה הגרמנית, העביר נשק למחתרת הגטו. תוכניתה של המחתרת להתגונן בגטו עצמו שונתה, בעצתו של אוסוואלד, לתוכנית אחרת, שעיקרה הוצאת היהודים מהגטו ליערות. ב-6 באוגוסט 1942 קיבל אוסוואלד הודעה מהמפקד הגרמני שב-13 באוגוסט תיערך במ' אקציה נגד היהודים. אוסוואלד העביר את הידיעה למחתרת הגטו, והוסיף הודעה משלו שהוא יצא בליל 9 באוגוסט עם השוטרים והגרמנים שבעיירה ל"מסע נגד הפרטיזנים", וכשהעיירה תהיה ריקה מגרמנים ומשוטרים, יוכלו היהודים לברוח ליערות. ההודעה הועברה ליהודי הגטו.

בליל 9 באוגוסט 1942 פעל אוסוואלד כמתוכנן, הדרך לבריחה הייתה לכאורה פתוחה לכל יהודי הגטו. אולם, חלק מיהודי הגטו היו צעירים או מבוגרים מדי, ולא היו יכולים לברוח בגפם, כמו כן, בעלי משפחות נמנעו לרוב מעזיבת משפחתם. רק 180 יהודים, ביניהם חברי המחתרת ברחו ליערות.

שיתוף-הפעולה בין המחתרת ובין אוסוואלד, עוזרו של ראש המשטרה הגרמנית, שפעל תוך סיכון ואומץ, היה מכריע בהצלתם של יהודים בגטו מ'.

